

Відновлення східного регіону України на засадах збалансованого розвитку

Тимочко Т. В., голова Всеукраїнської екологічної ліги

Крім таких найочевидніших наслідків війни у східних регіонах України, як загибель людей, знищення домівок, загальна руйнація та злидні, війна призводить до погіршення економічного стану країни, загрожує навколишньому середовищу, погіршує соціальні умови життя. При цьому увага влади зосереджується на найнагальніших питаннях – фінансування армії, влаштування біженців та надання допомоги пораненим. Але, водночас, потрібно приділяти увагу й іншим можливим наслідкам війни, та вивчати їх комплексно, оскільки проблеми стану довкілля можуть легко перетворитися на загрози соціального характеру. Наприклад, сильне забруднення питної води чи пошкодження потужного промислового об'єкта неминуче призведуть до хвороб і загибелі людей, що, в свою чергу, зумовить проблеми економічного характеру. Саме тому необхідно комплексно підходити до визначення наслідків війни на Донбасі та шляхів їхнього подолання.

Схід України є одним з небагатьох місць, де збереглися унікальні типчаково-ковилові цілинні степи, байрачні та заплавні ліси. Цінним природно-ландшафтним спадком є крейдяні скелі, які потрапили в Топ-100 об'єктів всеукраїнського конкурсу «Сім природних чудес України». На території Донецької та Луганської областей у зоні бойових дій є велика кількість об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), зокрема, в північній частині Донецької області – національний природний парк «Святі гори», який простягся вздовж лівого берега річки Сіверський Донець. У цьому парку збереглися реліктові бори сосни крейдяної, байрачні ліси, а також особливо цінна болотяна та лучна рослинність. Флора парку налічує 20 ендемічних видів, які трапляються лише на цій території і можуть зникнути внаслідок знищення їхніх ареалів. Парк також займає частину території Слов'янського району, де останнім часом ведуться особливо запеклі бої. Ще одним важливим об'єктом ПЗФ є Луганський природний заповідник, площа якого перевищує 2 тис. га, де налічують 186 ендемічних видів рослин та понад 100 видів тварин, що занесені до Червоної книги України.

На ділянках поблизу Артемівська, Слов'янська та Краматорська, де проходять активні бойові дії, є багато об'єктів ПЗФ місцевого значення: орнітологічний заказник «Приозерний», ботанічна пам'ятка природи «Рідкодуб'є», дендропарк Маяцького лісництва, осередки рідкісної крейдяної рослинності та інші цінні природні об'єкти. Загалом на території Луганської та Донецької областей є шість природних заповідників, один національний природний парк та п'ять регіональних ландшафтних парків. Важливо зазначити, що порушити екологічну рівновагу заповідних територій можуть не лише такі руйнівні дії, як бомбардування чи ракетний обстріл, а й розгортання на територіях військових таборів, господарська діяльність чи просто перетин місцевості колонами солдатів. Крім того, що змінюється місцевість, тварини

відчують постійний стрес від наявності великої кількості людей. Через відсутність умов для спокійного розмноження та харчування вони можуть залишити ареали свого існування та мігрувати до інших територій.

Ще одним серйозним наслідком ведення бойових дій є небезпека руйнування численних об'єктів промисловості на територіях Донецької та Луганської областей. Так, лише в Донецькій області зареєстровано 16 машинобудівних заводів, 5 металургійних комбінатів, кілька хімічних підприємств. У цій області є також найбільший в Україні виробник неорганічних добрив «Стиролхімтрейд», що має величезні запаси аміаку та аміачної селітри. Згідно з Державним реєстром об'єктів підвищеної небезпеки станом на 2013 рік у згаданих областях зареєстровано 21 об'єкт з класом підвищеної небезпеки від 1 до 2. Пошкодження будь-якого з промислових об'єктів може спричинити вибухи, руйнування складів і сховищ токсичних або сильнодіючих отруйних речовин та інших катастрофічних наслідків. Крім хімічного забруднення, є небезпека потрапляння у навколишнє середовище радіоактивних речовин. Така ситуація може виникнути внаслідок використання ядерної зброї або пошкодження ядерних установок.

Водопостачання мирного населення є однією з найскладніших проблем, які можуть виникнути в регіонах, де точаться бої. На жаль, Донецький край вже зіткнувся з такою проблемою, коли 11 червня 2014 року на каналі Сіверський Донець–Донбас сталася аварія, яку завдяки величезним зусиллям вдалося усунути, тому що ремонтна бригада працювала в умовах обстрілу. Загалом, Сіверський Донець є однією з найбільших річок України і забезпечує східні регіони питною водою, тому будь-яке забруднення або пошкодження каналу цієї річки призведе до дефіциту питної води у багатьох містах і селах. Потенційними джерелами забруднення річки є скидання токсичних речовин внаслідок аварії підприємства, потрапляння у воду трупів людей чи тварин, пошкодження міських очисних установок, забруднення вірусами чи мікроорганізмами в результаті терористичних актів та ін. Будь-яка з цих подій може призвести до того, що вода буде становити небезпеку для здоров'я людей і тварин, а оскільки річка є основним джерелом прісної води, санітарно-гігієнічна ситуація в містах може загостритися і досягти критичного стану.

Війна завжди негативно впливає на населення, тому закономірним є те, що вона призводить до серйозних соціальних наслідків. Так, одними з перших постраждали випускники шкіл Донецької та Луганської областей. Через напружену військову та політичну ситуацію на сході України, Міністерство освіти і науки скасувало проведення додаткової сесії ЗНО на Донбасі, що ускладнює процедуру вступу абітурієнтів до вищих навчальних закладів. Проте випускники шкіл можуть перереєструватися для написання ЗНО в інших університетах країни. З огляду на складну ситуацію, навчальний рік у вищих навчальних закладах регіону почнеться у жовтні, що потребуватиме вимушених змін навчальної програми та графіка навчання.

Часткова ізоляція деяких регіонів Донеччини призвела до того, що в містах і селах почав відчуватися дефіцит харчових продуктів та товарів. Наприклад, у Слов'янську багато хто з підприємців та власників магазинів

призупинив продаж товарів та завезення вантажів, побоюючись актів мародерства та грабежів. Крім погіршення соціально-економічного стану населення, зменшення обсягів виробництва та продажу, скорочується кількість робочих місць. Безробіття, яке виникає внаслідок ситуації, яка склалася, є ще одним соціальним наслідком війни у східних регіонах.

Відчутним є загострення ситуації, пов'язаної з роботою медичної інфраструктури. Зокрема, міністр охорони здоров'я України зауважив, що в Слов'янську робота швидкої допомоги практично паралізована через відсутність пального на заправних станціях, оскільки постачальники тимчасово призупинили роботу в місті. До того ж перебої з подачею води та електроенергії ускладнюють роботу лікарень, пологових будинків, поліклінік та інших медичних установ.

Якщо говорити про економічні наслідки війни, то збитків зазнає насамперед промисловість через зниження експортних замовлень і внутрішнього попиту. Згідно з інформацією, наданою Головним управлінням статистики Донецької області, порівняно з першим кварталом 2013 року обсяги промислового виробництва скоротилися на 12%. Особливо гостро криза позначилася на машинобудівній галузі, де цей показник перевищив 32%. Також постраждали галузі хімічної та легкої промисловості (скорочення на 36 та 38% відповідно).

Внаслідок політичної нестабільності Донбасу значно знижується його інвестиційна привабливість. Директор Донецького філіалу Національного інституту стратегічних досліджень наголошує, що на сьогоднішній день інвестування промисловості регіону відсутнє. Більше того, інвестори починають виводити свої капітали з підприємств. Але основною проблемою є втрата російських торговельних партнерів, на яких орієнтована значна кількість східноукраїнських виробників товарів. За оцінками уряду, на економічне відновлення Донбасу потрібно понад 8 млрд грн. Оскільки Державний бюджет неспроможний виділити таку суму, залишається надія на зовнішню фінансову допомогу.

Проведення бойових дій на територіях Донецької та Луганської областей завдає значної шкоди об'єктам природно-заповідного фонду, реліктовим ландшафтам та ендемічним видам. Потрапляння снаряду в промислове підприємство може спричинити викид токсичних речовин, які на ньому зберігали або використовували. Крім того, при забрудненні річки Сіверський Донець небезпечними речовинами або трупною отрутою велика кількість міст і селищ залишиться без питної води, що може призвести до спалахів захворювань та загибелі людей. Крім цього, водні екосистеми річки також можуть бути знищені в результаті забруднення.

Соціальними наслідками війни на сході України є проблеми з організацією ЗНО для випускників Донбасу, перебої з доставкою харчових продуктів внаслідок перекриття транспортних шляхів та складнощі з роботою медичних установ. До цього можна додати постійний стрес та почуття незахищеності, які відчують мешканці Донецької та Луганської областей. Економічний сектор також зазнав ускладнень через скорочення обсягів

промисловості та припинення фінансування з боку іноземних інвесторів. За перший квартал 2014 року підприємства області зазнали збитків на 37% більше, ніж у середньому по Україні, тому знадобиться багато часу та коштів для відновлення економіки Донбасу.

З огляду на викладене, потрібно якомога швидше припинити ведення бойових дій та врегулювати конфлікт, інакше наслідки цієї війни можуть призвести до катастрофічних руйнувань навколишнього середовища, падіння економіки та зниження соціального благополуччя жителів східних регіонів України. Відновлення східного регіону України потребує принципово нових підходів на засадах збалансованого розвитку. Деіндустріалізація економічного розвитку, оздоровлення довкілля, нові робочі місця, впровадження сучасних управлінських і виробничих технологій – в цьому ми бачимо майбутнє Донецької та Луганської областей.